

Om dagen, morgendagen og verden bortenfor

Taler

Jan P. Syse

Dato

8 desember 1989

Omstendigheter

Vårt Lands julebord

- 1 Jeg er innbudt her som statsminister i en regjering som ikke kunne bli dannet, og deretter ikke kunne bli sittende. Dette burde, for å tale i et språk som Vårt Land vil forstå, gjøre meg til et av årets mindre mirakler.
- 5 Etter å ha tilbrakt flere år blant tvilere, gjør det godt å komme til et sted for troende. Jeg går iallfall ut fra det. Jeg vet naturligvis at i Norge er troen ikke alltid én, men delelig. Det ligger i dagen. Eller i Vårt Land og Dagen. Men vi som ser de finere teologiske stridigheter litt utenfra, merker oss likevel hvor salig enhver er i sin tro. Jeg har forstått at Dagen ikke er representert her i aften, og at
- 10 begge parter er like tilfreds med arrangementet av den grunn. Det hever nivået på begge steder.

- Tilbake til Regjeringen: Hvor lenge skal vi vare? Som konservativ - hvilket, som jeg har forsøkt å forklare NRK, ikke betyr at jeg er partifelle av DDRs statssjef
- 15 Erich Honecker [under de østeuropeiske regimenenes oppløsning ble de gammelkommunistiske ledelsene av mange omtalt som «konservative»] - er det en glede for meg å se at troen på det bestående holder seg. Jeg besøkte i går Apothekernes Laboratorium for å nedlegge grunnstenen til en ny fabrikk. Det var riktignok litt uvant for en tidligere industriminister, som var mer vant til å
- 20 nedlegge bedrifter - statsbedrifter. Å nedlegge noe som går med underskudd er riktignok ikke like samfunnsgavnlig som å opprette noe som går med overskudd. Men det er iallfall bedre enn ingenting. Nåja. Etter seremonien i går inviterte administrerende direktør meg til å komme igjen til åpningen av bedriften, om to år. Næringslivet er altså begynt å regne med at Regjeringen skal
- 25 sitte videre.

Det gjør jeg også. Så jeg sa ja.

30 I pressen har det vært delte meninger. Noen har trodd at de måtte holde julebordene uten oss. Tidligere i uken leste jeg Per Vassbotn i Dagbladet. Han mente at vi ville holde til nyttår, men ikke ut 1990. Det virket forhastet på meg. Men også betryggende. I alle fall skulle vi jo vare lenger enn den redaksjonelle ledelsen i Dagbladet.

35

Det er viktig for et land - ikke bare Vårt Land - å vite at det er rimelig stabilitet i politikken: For eksempel at pressestøtten ikke går opp igjen i 1991, når den har gått ned i 1990. Jeg tror jeg kan love det.

40 På den annen side skal man ikke overdrive. Jeg ble nylig spurt av en avis med mer jordnære synspunkter enn Vårt Lands om hvordan Norge ville se ut om 10-20 år. Jeg svarte at jeg iallfall ikke ville være statsminister om 20 år.

På det tidspunkt er det sikkert så mange andre som vil.

45

Hvordan vil Norge se ut om 10-20 år? Dersom vi snur det rundt og spør oss hva vi spådde om dagen i dag for 10-20 år siden, ser vi hvor lite vi vet om fremtiden. La oss gå tilbake til 1970-årene:

50 Spådde vi den gang at allerede i 1989 skulle sosialismen ha brutt fullstendig sammen - ikke bare som idé, men også som system? Var vi klar over, den gang vi sloss innbyrdes om NATOs dobbeltvedtak [om utplassering av kjernefysiske mellomdistanseraketter kombinert med tilbud om nedrustningsforhandlinger med Warszawa-pakten], at vi stod ved begynnelsen til slutten på den kalde
55 krigen? Skjønte vi hvor fullstendig markedsøkonomien skulle beseire reguleringsøkonomien i industrilandene?

Tenkte vi oss den gang at skipsfarten skulle være den store norske vekstnæringen i 1989? Spådde vi børskrakket i 1987 eller et levende norsk aksjemarked i dette
60 tiåret?

Forutså vi AIDS, arten av miljøproblemene, mangfoldet i eteren, Norges glede over å bli tildelt vinter-OL 1994?

65 Jeg skal derfor være forsiktig og ikke si noe presist og galt om hvordan fremtiden vil arte seg. Jeg vil si noe om hva vi må gjøre for at Norge skal ha valgmuligheter

ved de korsveier vi kommer til - dersom vi skal styre utviklingen, og ikke bli styrt av den.

70

Vi må gradvis forberede oss på en fremtid uten olje. Naturligvis kan vi komme til å finne store, nye, drivverdige forekomster, men i dag har vi ikke noe holdepunkt for å tro det. Vi må handle på grunnlag av hva vi vet. Da må vi frigjøre oss fra avhengigheten av oljeinntekter. Sagt på en annen måte: Vi må
75 øke våre inntekter gjennom en større produksjon av varer og tjenester. Vi kan ikke fortsette å fortære en nasjonal formue til kortsiktig glede for en eneste generasjon av nordmenn - vår egen.

80

For å øke produksjonen av varer og tjenester må vi bli dyktigere, mer arbeidsmotiverte og mer konkurransedyktige i pris. Vi må satse mer på forskning - og få mer ut av den. I skole og høyere utdanning må vi heve kravene - og ambisjonene - hos lærere, studenter og elever. Vi må innse at i dag er ikke norsk skole god nok.

85

En liten digresjon: For et år siden leste jeg en lærebok i matematikk for 13-åringer. Den var skrevet av Stein og Kari - og var preget av det. Den inneholdt for eksempel følgende oppgave:

Hvor langt tror du at du hopper i lengde med tilløp?

90

Hopp.

Sett et merke som viser lengden på hoppet ditt.

95

I Mexico i 1968 vant Bob Beamon gullmedalje. Han hoppet 8,90 m. Mål opp 8,90.

100

Sammenlikn ditt hopp med hans. Synes du at Beamon fortjente gullmedalje? «Matteboka» av Stein og Kari er lagt pedagogisk opp. Vi finner følgende opplysninger under et avsnitt som heter «Det er lurt å kunne dette»:

1 m = 100 cm

1 dm = 10 cm

105

Dette er etter seks års skolegang.

110 Det blir produktene av denne undervisningen som skal befolke norsk presse om noen få år. Bare så dere er forberedt.

Vår generasjon gikk mer på skole på syv år enn de i dag gjør på ni år. Og de av oss som tok artium, fikk tre år mer undervisning enn elevene får i dagens videregående skole. Jeg tror ikke vi nordmenn er dummere enn andre folk. Men
115 vi gjør oss dummere.

Fordummelsen av undervisningen er et stort problem - og mentaliteten. «Skulen,» sa en stortingsmann nylig, «skal tryggja retten til å lukkast og trivast.» Ordene er «lukkast» og «trivast». Ikke ett ord om evner eller innsats,
120 hverken for elever eller lærere. Vi har godtatt at skolen som skal forberede til livet, er organisert etter andre prinsipper enn livet selv: et sted hvor konkurranse ikke tåles, og resultater ikke måles.

125 Bortsett fra personlige rekorder i lengde.

På mange måter er vi et underlig folk. Vi er sterkt imot arbeidsløshet, men også imot at det arbeides særlig mye. Arbeid er et savn for dem som ikke har det, og et ork for dem som har det.

130 I Norge er vi bekymret når vi ikke tjener penger. Det har vi grunn til å være. Men den norske folkesjelen er enda mer bekymret når andre nordmenn tjener penger. Den alminnelige holdning til næringslivet kan beskrives slik at man gjerne vil ha sterke bedrifter, men ikke fortjeneste.

135 Eierkapital er forargelig, inntil det kommer nye eiere som vil avløse de gamle. Da blir de gamle gode, og de nye forargelige, inntil de nye blir gamle.

140 Dette er området hvor vi er så store internasjonalt at vi kan være med på å diktere betingelsene. Og ikke bare godta andres.

Hvilket bringer meg til EF, selv om det ikke bringer oss til EF. Vi er et merkelig folk som på den ene siden tror vi er for gode for denne verden, og på den annen side tror at vi ikke er gode nok for denne verden. Men vi er kommet et stykke siden 1972. Den gang trodde motstanderne at de kunne lage et Norge som var

seg selv nok utenfor EF. I dag tror de bare at vi kan bli akkurat som EF, bare vi avstår fra medbestemmelse. Det betyr at initiativet og perspektivene nå er forbeholdt oss som helst vil ha Norge med.

- 150 Bare noen kilometer herfra fant man Gokstad-skipet. Det var med slike skip vi oppdaget Amerika. Da må vi, med dagens norske skipsfartsnæring, kunne oppdage Europa. La oss kaste loss!

- 155 Europa er i støpeskjeen - hvorhen vil vi ha kommet om 10-20 år? Igjen, vi vet ikke. Men et sterkt norsk forsvar vil gjøre vår egen rolle mer stabiliserende enn et svakt forsvar. Vi skal fortsatt være i stand til å møte det uforutsette og håndtere problemer som kan oppstå i situasjoner da alt flyter. Vi anser ikke at et brannvesen er overflødig fordi det ikke har brent på en tid.

- 160 Mange trekk i samfunnsutviklingen er skremmende og oppløsende. Vi må derfor interessere oss mer for hva som binder et samfunn sammen - gjennom menneskers verdier, holdninger, arbeidsoppgaver og forpliktelser. Vi har for lenge vært opptatt av individuell frigjøring fra normer og, i den andre enden, av at det offentlige skulle løse de private problemer som dermed oppstod. Men vi
165 må kreve at mennesker tar større ansvar for seg selv og andre. I så måte må morgendagens samfunn ligne mer på gårsdagens samfunn - våre barn bli mer like våre foreldre.

- Vi vet én ting om fremtiden: Tempoet i forandringene vil bli stadig større. Da
170 blir historieløsheten stadig viktigere å unngå. Overalt vi kan, må vi søke å bevare kontinuiteten. Historie er ikke døde monumenter. Historie er identitet, mening og retning som nasjonen bærer i seg. Den tåler vi ikke å miste.

- Da kommer vi ikke utenom kristendommen. Vi kommer ingen vei uten
175 kristentroen - vi vil iallfall gå vill på veien. Derfor ønsker vi egentlig to ting av kirken: Det ene er at den skal stå midt i hverdagen. Det andre er at den ikke skal bli altfor hverdagslig.

- I dag morges hørte jeg i radio om Kirkens holdning til trafikkproblemene i
180 Gamlebyen i Oslo. Burde Strømsveien stenges for biltrafikk? Det er et miljøspørsmål og et velferdsanliggende, men ikke noen utpreget trossak. Det er viktig at Kirkens engasjement står like klart for oss i de spørsmål som har med troen å gjøre - i spørsmålene som har med forkynnelsen å gjøre.

185

Undertiden kan nok en legmann savne jubelen i Den norske kirke. Jubelen over budskapet, som i Händels «Messias», som igjen tar ordene fra Jesaja om det gode budskap til Zion, om at vi ikke skal være redde, og om lyset og Guds herlighet som er kommet over oss.

190

Det ligger en verden bortenfor Strømsveien.

195

La oss ta vare på de sterkeste og vakreste uttrykkene for Norge som et kristent land. Vi eier en unik skatt av fedrelandssalmer i Norge. Ikke en «Gud er med oss»-diktning, ingen sjåvinisme, men en kristen forståelse av oss som nasjon, slik Anders Hovden sier det i «Fagert er landet»: - Signa vårt strev og vår møde.

200

Kilde

Syse, Else, Christian & Henrik (red.): Ta ikke den ironiske tonen - Tanker og taler av Jan P. Syse, Oslo 2003. s.116-120.

URI

205

<https://www.virksommeord.no/tale/om-dagen-morgendagen-og-verden-bortenfor>

210

215

220